

ACC. NR. 46290:1-14.

Landskap: Småland Upptecknat av: Fingal Johansson
Härad: Östbo Adress: Bygget, Jönköpings län
Socken: Fryele Berättat av: Aug. Johansson
Uppteckningsår: 1940 Född år 1849 i Bygget, Fryele s:n.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Svar på Landomälsarkivets kart-
frågelista 49. Sidor och Plog.
(Utmärk. 49)

Skriv endast på denna sida!

Redskapet till vänster är ett åder av gammal typ. Plog av Engströms, Lilla Hylltan tillverkning. Redskapet som har pinnar som en räfra, och stöder mot ören är en s. k. "sätthäl" som man för i tiden använde vid ärtråd. Det mindre redskapet är också en "sätthäl" för böror. Längst åt höger; "klappträ" för trädgårdssängar.

ACC. N:R. M 6390:1.

Landskap: Småland

Härad: Östbo

Socken: Fryele

Uppteckningsår: 1940

Upptecknat av: Fingal Johansson

Adress: Bygget Goshra Vänams

Berättat av: Knut Johansson

Född år 1849 i Bygget Fryele g.m.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1

1. Ådret benämnes på ortens mål
arrjäkrok.

a.) Ådret har sedan gammal tid
använts (gagnat) inom orten.

b.) Före plogets förekomst inom
orten använde man ådret
istället för plog (plo) man djup-
körde jorden i åkarna (arrjda,
även krakadä) med ådret.

nedmyllde gödrel, och av utträdet
korn (mylla neä koän) och även
vicker, (vekkä = en blandning av
ärter och havre) Vid sättnings om

avskrift

ACC. N:R.

146290:2.

Landskap:

Småland

Upptecknat av:

Fingal Johansson

Härad:

Östbo

Adress:

Bygget, Gökra, Värnamo

Socken:

Fryele

Berättat av:

Aug. Johansson

Uppteckningsår:

1940

Född år

1849 i Bygget, Fryele m.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2

våren av potatis (rätta potatä)
samt längre fram på sommaren,
vanligen vid midsommarstiden,
kypningen av potatisen. (Kupa
potatä)

c.) Ådret användes i dessa funk-
tioner av alla jordbrukare i
orten, (godrägare, storbönder, små-
bönder och torpare.)

d.) Ådret användes ännu allmänt
i orten, för kypning och sättnin-
g av potatis, samt vid djupkör-
ning på trädan som man

ACC. N:R. M 6290:3.

Landskap: Småland Upptecknat av: Fingal Johansson
 Härad: Östbo Adress: Bygget, Gårdsåkra Värmlands
 Socken: Fryele Berättat av: Kag. Johansson
 Uppteckningsår: 1940 Född år 1849 i Bygget, Fryele s:n

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3

icke på våren berädd, utan som
 man om sommaren ville utrota
 ogräs ifrån (tråa) och sedan på-
 följande höst berädd med råg
 (ræve) eller höstvet (hørstahveta)
 Även i gammal tid kom ådret
 till användning, vid detta arbete.
 c.) Ådrets delar: Styre (styrä) mull-
 ås. (mullås) dessa båda delar benämns
 as med gemensamt namn; vise (visä)
 eller arrjävisä, Bill, öron (pänn)
 styrjärn (styrjäsaån) stång (stang)
 handtag (håmtak) och mullå.

ACC. N:R. M 6290:4.
Landskap: Småland Upptecknat av: Finnal Johansson
Härad: Östbo Adress: Bygget Gjöckro Värnamo
Socken: Fryele Berättat av: Aug. Johansson
Uppteckningsår: 1940 Född år 1849 i Bygget Fryele s:n

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4

Musslan var ett böst järn som var faststiftat vid stångens främre ända. I musslan häktade man fast (mussladä i) kroken (äsvätt) som var förbindelsen mellan årdet och draganordningen. Den inom orten vanligaste typen av årdet var nära nog lika med det å prägelistan omlödade årdet 7. För omkring 50 år sedan, då man mera än vad nu är fallet använde oxar eller kor som dragare av årdet - använde man

ACC. N:R. M 6290:5

Landskap: Småland

Upptecknat av: Fingal Johansson

Härad: Örtbo

Adress: Bygget Gjöåkra Värnamo

Socken: Frigele

Berättat av: Aug. Johansson

Uppteckningsår: 1940

Född år 1849 i Bygget, Frigele i.n.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Örder av utseende och konstruktion
som framgår av teckningen
å sid.

g.) Sådant örder som var avsett
att köras med oxar eller kor i par,
behövedes ingen särskild draganord-
ning. I stängen (stängarna) som
var omkr. 4 alnar lång - voro borrarade
några st. hål, med ett par tre tum
mellanrum och i något av dessa
håltade (musslådä) eller trädde
man in listelnageln från oket
(ukätt) och på så sätt åstadkoms
förbindelse mellan örder och dragare.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N.R. M6290:6

Landskap: Småland Upptecknat av: Fingel Johansson
Härad: Östbo Adress: Bygget, Gårda, Värnamo
Socken: Fryele Berättat av: Aug. Johansson
Uppteckningsår: 1940 Född år 1849 i Bygget, Fryele s:n.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6

Ett så beskaffat åder kallades:
"stängkrok". Ett åder som hade
kort stäng, kallades "leakrok".

Ville man köra detta åder med
oxar eller kor i par - vilket ju var
det vanligaste - så häktade man
fast stängens "mussla" i kroken på
en kort trästäng, i vilkens främre
ändar voro bovrade några hål i vilka
man satte fast oxets listelnagel.

(Linstanarevål) Ville man köra
ådet med enbetskäst, häktade man
fast ett harvdrag i åderkroksstängens
mussla, ville man köra ådet med

ACC. N:R.

M 6290:7

Landskap:

Småland

Härad:

Östbo

Socken:

Fryele

Uppteckningsår:

1940

Upptecknat av:

Fingal Johansson

Adress:

Bygget, Södra Värnamo

Berättat av:

Aug. Johansson

Född år

1849 i Bygget, Fryele s.m.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

två (två) hästar bestod draganordningen
av två harvdrag samt en lång
svängel som benämndes "springsbommen".
Draganordningarna för såväl par
som enbets (ajnbess) åker är oavbildade
i sid. . 2) Plogen (maskulinum) plo,
ploäm, ental. Ploa, ploana i flertal.
a) Den första plogtyp av modern
konstruktion som kom i bruk inom
orten var av Maricholms bruk's
tillverkning. På större gårdar t.ex.
Kärbyholm i Fryele, Hov i Värnamo,
Ed i Västtorps socken, använde man
dessa plogar i flera år innan ortens

ACC. N:R. M6290:8.
Landskap: Småland Upptecknat av: Fingel Johansson
Härad: Östbo Adress: Bygget Gröåkra Värmland
Socken: Fryele Berättat av: Edug. Johansson
Uppteckningsår: 1940 Född år 1849 i Bygget, Fryele s:n.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

8

bönder och småbrukare lade sig till
med sådana plogar. I slutet av 1850-
eller början av 1860-talet voro de såhär
använda på herrgårdarna

b.) Meddelaren äger en plog, tillverkad
av sneden Engström från Gilla Hylltan,
i slutet av 1850-talet, eller möjligen
början av 1860-talet. Ett fotografi
av plog, åder och några hundred-
skap från äldre tid återfinnes på
sid. . c.) Plogen av Engströms till-
verkning har icke varit i bruk sedan
slutet av 1870-talet.

d.) I slutet av 1870-talet fanns i

ACC. N:R.

M 6290:9.

Landskap:

Småland

Upptecknat av:

Fingal Johansson

Härad:

Östbo

Adress:

Bygget, Böckra, Värnamo

Socken:

Fryele

Berättat av:

Aug. Johansson

Uppteckningsår:

1940

Född år

1849 i Bygget, Fryele s: 3

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

9

Kärbyholms by - där meddelaren är
hemmahörande - icke mera än en
bonde som hade plog av modern
konstruktion (Marckholms bruks tillv.)
och vid 1882 hade alla byns bönder
åtminstone en - oftast två - plogar av
ovannämnda bruks tillverkning.

e) Plogkroppen på - av meddelaren
kända äldre plogtyper - hade ingen
likhet med kända typer av årder.

g.) Kändskivan (vännaschivan) var
något svängd, fast icke så mycket
som på "Marckholmsplogen".

h.) Den var av järn, mer "landsidan"

Skriv endast på denna sida!

(Lamsiam) var av trä och be-
klädd med tunnt järn.

2) Plog. (plo).

3) Kammen på plogens olika
delar; Kropp. (kropp) Landrida,
(Lammia) Vändskiva (vännärskiva)
Styre. (styrä) Handtak. (håmtak)
Stång, vanligast plogstång. (plostång)
och i äldre åndar på stängen;
betel (bessväll) bill (bill) rist
(rist, även knise)

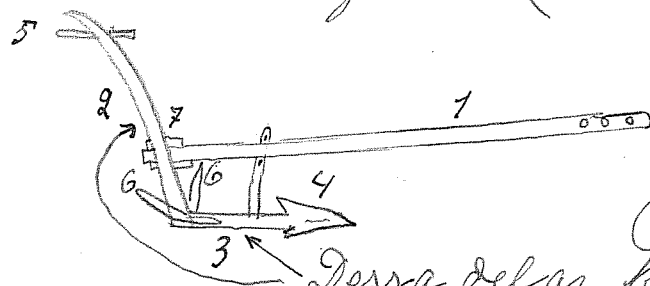
De plogar som bysmederna förfä-
digade voss helt säkert efterapiingar
av "Maricholmsplogar som man sett
på herrgårdarna. De hemgjorda
plogarna kallades på ortens mål;
"träplog"

Smedmästaren Fritiof Ingelsten,
Strömsdal, Fryele född 1876, berättar
att i hans barndom tillverkade
man vid Amme bruk i Kärda
socken plogkroppar av gjutgods.
(Tackjärnsods) jordbrukarna inom
orten köpte sådana "kroppar" från
bruket och lät slöjdkunniga
män göra stång och styre av
trä, som monterades vid de
ovannämnda plogkropparna.
Dessa plogar vor dock enl. sagor-
mannen så bra som "Marie-
holmsplogarna".

M 6290:12.

12

Stångkrok (stångkrok)

1 = stång, (stång)

2 = styre, 3 = mullås.

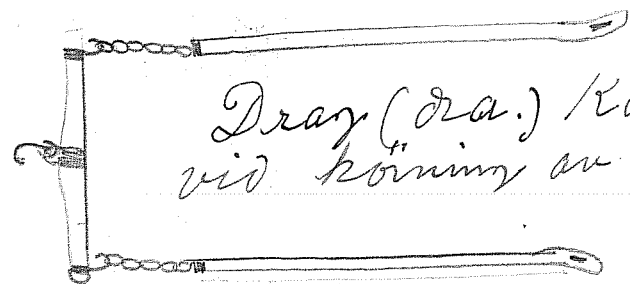
(styrä, mullås)

Dessa delar kallas med gemensamt
namn vise (visä) 4 = bilt, 5 = handtag, (häm-
tak) 6 = öron (färm) 7 = kilor för stängen.

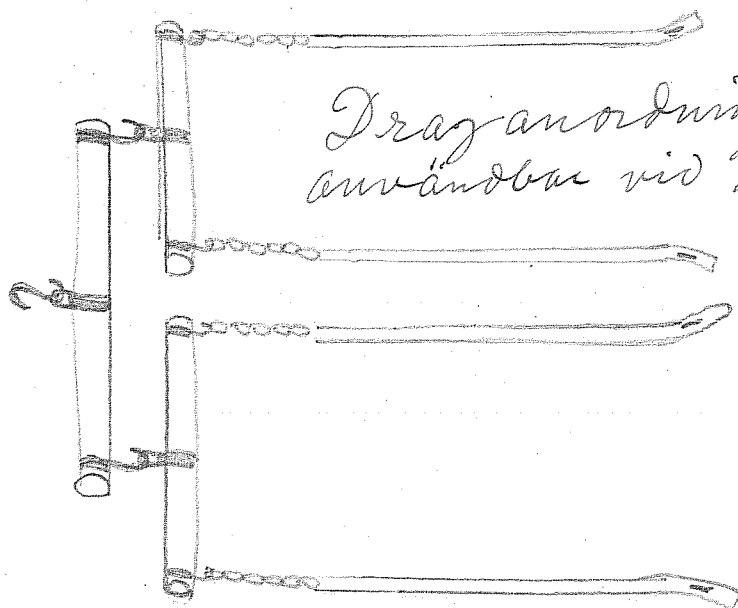

Leakrok.

Stång för parök
ökar eller kor.

Drag (dra.) Kan användas för häst
vid körning av harv, åder, och plog.

Draganordning för två hästar.
användbar vid körning av harv
plog och åder.